

sebna« izdanja listov so periodične tiskovine in jih ni treba prijavljati, niti prositi za dovoljenje, marveč zadostuje dolžnostni izvod pričetkom razpečavanja. Če bi pa tudi ne bile periodične tiskovine, kar so, jih pa vendar ni treba 24 ur poprej prijavljati, ker je ta storitev nemogoča, niti ni treba prositi za dovoljenje policijskega oblastva ali državnega pravdnništva, ker ta dva ne s m e t a ukreniti nobene preventivne odredbe, ki bi preprečevala izhajanje itd. novin.

Knjiga o domačem pravu.*)

Dr. France Goršič.

Gospod profesor Dolenc je izdal delo, ki mu morata biti zanj veda in ves narod hvaležna. V uvodu trdi gospod pisatelj (stran 2), da so nemški birokrati skrbno pazili, da ne bi prišlo na dan kaj iz naše zgodovine, kar bi bilo podpiralo naše politične težnje. Razmere so bile take, pravi, da je prof. Kaspret, ki je živel v Gradcu, kostanjeviški »Gerichtsprotokoll No. 202« skrivaj prinesel v Gradec in ga skrivaj vrnil. Kaj radi očitamo Slovenci nenaklonjenost ne samo avstrijski praksi in njenim oblastnikom, ampak tudi nemškemu pravoznanstvu in nemškim univerzam. Glede predmeta, ki je obdelan v tej knjigi, moram ta dvojni očitek nekoliko objasniti, da ne bo krivice. Najprej in concreto. Resnici na ljubo je namreč treba ugotoviti, da je domenski upravitelj kostanjeviški g. pl. Guttenberg, kavalir od nog do glave, z največjo prijaznostjo za znanstveno raziskovanje posodil leta 1913. tisti »Gerichtsprotokoll No. 202«, ki je dotodaj zavržen ležal na podstrešju kostanjeviškega »kloštra«. Ko je rajni pro-

*) Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici in jezuitske rezidence v Pleterju od konca 16. do konca 18. stoletja. Spisal redni vseuč. profesor dr. Metod Dolenc. Posebni odtisk iz Zbornika znanstvenih razprav III. Ljubljana 1924. Strani 118.

fesor Kaspret foliant vrnil, se je g. Guttenberg čudil, da pomena iztaknjene sodne knjige niso bili razumeli vsi tisti zgodovinarji, ki so bili prej že tolikokrat brskali po kostanjeviških arhivalijah, pa so ravno ta foliant redno vrgli v staro šaro, češ da je brez pomena. Ko je knjigo vračal, je prof. Kaspret podpisnemu pisal, da sicer sam, dasi ni strokovnjak, spoznava veliki pomen te sodne knjige, toda delo — je pristavil — terja p r a v n i k a z zgodovinsko naobrazbo, da bi gradivo po pomembnosti že na prvo roko prevejal in ga sestavno razpredelil. Mislim torej, da gradivo, ki je v naših sodnih knjigah in drugod, našim zgodovinarjem ni ostalo skrito niti vobče niti v naši stvari, najmanj pa po krivdi nemških oblastnežev. Naši zgodovinarji niso umeli pomena sodnih knjig in menda tudi mnogo drugih virov ne, ki so sedaj večinoma izgubljeni. Niso si bili svesti pomena, ker niso bili pravniki ali bolje: pravni zgodovinarji. Stoprv bistra sodba Kaspretova je preokrenila našo nerazglednost. V pisatelju pa, ki mu je Kaspret izročil »Gerichtsprotokoll No. 202«, smo končno dobili prvega strokovnjaka, ki je bil problemu naše pravne zgodovine kos. Vsak narod je sam svoje sreče kovač in velja med narodi le toliko, kolikor si veljave sam zasluži. Ako smo Slovenci kaj vredni, moramo svoj problem sami dognati. De nostra re agitur. Kadar očitamo Nemcem nacionalno borniranost, ne očitajmo jim te krivičnosti, da nam niso otvarjali razgledov v naše domače pravne uredbe, niti pomagali zbirati — gradiva za slovensko pravo. Ne razumem gosp. pisatelja, zakaj naprtuje Nemcem krivdo, da še ni raziskana naša pravna avtonomija v 16. stoletju in kasneje. Enako prazna bi bila beseda, da je naše zaostalosti kriva politična zavisnost. Do raziskovanja smo pač dospeli, ko smo bili spoznali potrebnost, naj raziskujemo, in čim smo dobili moža, ki je bil za raziskavo dovolj podkovan. S tem smo postali zreli za pravnozgodovinsko delovanje. Gospod pisatelj je predstavnik te naše zrelosti. On je ledino globoko zaorjal še pred svetovno vojno, sicer ne dolgo prej, a vendar še v času najgloblje zavisnosti. Da smo pričeli z delom pred osvobojenjem, ta zavest je pa le pičel plus v primeri z veliko zakasnelostjo razvoja, ki je tudi neko zrcalo naše nedostatne usposobljenosti za politično samostalnost.

Za problem, ki je terjal pravnega zgodovinarja, je profesor Kaspret pridobil gosp. prof. Dolenca, pravnika, ki je imel potrebno znanje in ambicijo. Gospod prof. Dolenc je krepko začel kopati na mestu, kjer je bil Kaspret zasledil zlati zaklad domačega prava. Na vsa usta je treba gosp. pisatelju priznati, da nadaljuje svoje, sedaj že 14letno delo z večšo roko, sijajno opravičujoč nade, ki se jih je bil njegov mentor od njega nađejal. Dolgoletno marljivo znašanje in vejanje arhivaličnega gradiva več ko 10.000 pravn, ki so se vršile v letih 1590 do 1786, je sedaj nagrajeno z resnim sostavnim delom, ki ima v sebi neverjetno obilico tvoriva, ki je prikladno za pravno zgodovino Slovencev v dobi po veliki kmetiški vstaji (1573). Za delo v tem obsegu in tej obliki je pa morda vendar pogoj lastna univerza, ki je eden izmed najbolj dragocenih sadov naše samostalnosti. Gotovost nam je namreč dana, da nam bo gospod pisatelj odkril in razčlenil še ostale doslej znane arhivalije (glej str. 4) in tudi vire, ki jih bodo bolj pazljivi naši zgodovinarji brez dvojbe še našli.

Krepko se odraža iz dosedanjih raziskovalnih posledkov sostav našega avtonomnega nižjega pravosodstva v dobi po letu 1573. Avtonomna sodišča so bila:

1.) kvatrnisodi, 2.) polšjisodi — kot podložniški sodišči; 3.) gorski sodi — kot kavzalno sodišče za vinogradnike; 3.) nepristranski sodi, sestavljeni kot razsodišča ad hoc.

Dodobra se mi zdi pojasnjeno, da so kvatrnisodi vsaj na ozemljih pokrških samostanov pravo, čisto naravno nadaljevanje srednjeveških slovenskih več. Iz njih so se radi množine pravnih primerov in radi posebnih pravnih običajev ščasoma izcimili polšjisodi, pa gorski sodi; polšjisodi kot specialni sodi podložnikov, gorski sodi, kjer so bili člani poleg sogornikov tudi svobodnjaki in gospoda, t. j. takozvani mejaši, pa kot kavzalno sodišče za vse posestnike vinogradov vlastelinskega okoliša. Kadar govorimo o ustroju avtonomnih sodišč, je treba, menim, besedo »Recht« posloveniti s terminom »sod«, kakor gosp. pisatelj vobče dela (glej stran 31 in nasl.), ne pa govoriti o polšjih »pravdah« = Pillichrecht, kakor je

storil gosp. pisatelj, govoreč o ustroju (ustrojstvo = organizem) nižjih sodov (str. 14). Isto velja o gorskih sodih, ki bi jih bilo v tem poglavju in morebiti sploh dosledno imenovati »sode«, ne »zbore«. Nepriistranski sodi so vredni svojega monografa že zategadelj, ker se je na njih vršila izredno zanimiva domača apelacija sodov pod 1.) do 3.) med seboj (stran 114).

Gradivo, ki ga objavlja g. pisatelj v svojem najnovjšem delu in ki terja kategorično, da nas čimprej povedejo p r i m e r j a l n i p r a v n i k i na višjo stopnjo znanstvenega razvoja, je gospod pisatelj večče porazdelil. Poglavja so: splošni pravni položaj (stran 13), razmerje med sodiščem in vlastelinom (stran 23), ustroj in pristojnost nižjih sodišč (stran 31), zasebno stvarno pravo (stran 42), rodbinsko pravo (stran 51), dedno pravo (stran 57), obvezno pravo (stran 65), odškodninsko pravo (stran 70), kazensko pravo (stran 78) in pravdni postopek (stran 101). Kolikor je mogoče premotriti brez virov, je gosp. pisatelj v ta izčrpní načrt sprejel vse važne pojave, ne da bi bil namerjal kaj več, nego da zatnè in pregledno poda vse količkaj znamenito tvorivo. Okvir načelnega načrta očitujeta i zasnova i izvedba, prav značilno pa kratki zadnji odstavek na strani 22., ki je prikladen za geslo bodočega učbenika našega prava. Pravi namreč gosp. pisatelj, da niti gorske bukve niso imele dovolj predpisov za vse primere življenja, nikar da bi bili zadostovali drugi zakoni, o katerih — niti podatkov nimamo, pa da je treba smatrati za glavni vir, iz katerega so črpali ljudski sodniki razloge svojih sodb, tisto o b i č a j n o p r a v o, ki je živelo v narodni zavesti in nastajalo iz narodnega prava, kajpada pod jakim vplivom nemškega in tudi rimskega prava. Ker je resničen izrek Angležev, da z vsakim narodom tako ravnajo, kakor si je sam zaslužil, se bo v prihodnji knjigi o našem pravu zrcalila naša neslavna prošlost. Ne pričakujemo sijajnega učnega pravnega sostava, toda nadejamo se skromnega komp end i j a p r a v n i h u r e d b i n r e k o v, ki so nam sveti, ker so naši. Tu pa obračajmo pažnjo od slovenskega prava na j u g o s l o v a n s k o p r a v o ! Ali kdo trdi, da ni naša dolžnost, da otmemo to, kar je veljalo »nach wallachischem Recht«? Za pravno zgodovino južnih Slovanov obstoji na naši univerzi stolica, ki pa je, i kar se tiče Slovencev in njih posebnega prava,

i kar se dostaja pravnih stikov Slovencev s Srbi in Hrvati, popolna trznina. Ko razmišljamo o siromašnosti te discipline, nas obide bojazen ob nadaljnem spoznanju, da je naša pravnogodovinska terminologija tudi slična ledini. Nbroj pravno-jezikovnih vprašanj je nerešenih, n. pr. kako je imenovati »rachinburge (stran 33), Urteilsreferente (stran 34.), Untertanenbriefe (stran 43), Einstandsrecht (stran 44, pravica uteze?), Ring (krog, kolo ali obsed?) itd. Toda čustvo zadovoljnosti te prešine, kadar sezaš poljubno globoko v polne predale zrnja, ki je pripravljeno za delo spretnih vejačev. Skupek interesantnih vprašanj so tekstni odstopi in razločki slovenskih prevodov gorskih členov, ker ne vemo, ali so netočnosti posledica neznanja ali morda vir domačega prava, ki so mu priravnavali matičin tekst, — saj so celo sodili po domačem pravu, sklicevaje se na gorske člene, ki so se glasili popolnoma drugače... Kot prvo nujno delo priporočam, da nam kdo izloči, zbere in obdela gradivo o kvatrnih sodih.

Krivicu bi storil, ako bi zamolčal, da je tudi gosp. pisatelj že to in ono kar mimogrede dodobra objasnil. Že v svojem prvem spisu leta 1914. je bil n. pr. v a b i l o n a p e č a t dovolj razložil. V tej knjigi razjasnjuje uredbo obiskanja (stran 39 in 102), razklada z a k r i ž a n j e (stran 47), tolmači p r a v i c o p e č e i n k l o b u k a — paterna paternis, materna maternis (stran 59), razbistruje uredbo zavarovanja dokazov pri storjeni škodi (stran 73) ter razbira mnogo stvari kazenskega sodstva in pravnega postopka, ki jih ne morem vzeti v pretres, ne da bi ta očena prekoračila dovoljeni prostor.

Oblike: kvaterni, povšji, nek mesto neki (str. 49), jutrna (str. 49 in nasl.), pri otrokih (str. 53), pobotnice predpolagati (str. 64), cerkmošter (str. 64), lokativ temelječim (str. 65), od drugih zakonov nimamo podatkov (stran 22) in še marsikaj, gredo pač le deloma na rovaš korekture. Obžalovati je, da gospod pisatelj na to plat ni obrnil večje pažnje. Naravnost grajati pa moram, da se vijeta skozi celo knjigo dve grdi slovnični napaki. Prva je napačna ženska dvojina glagolov, n. pr. sestri tožiti, dobiti, dasti, in celo se odrečiti (!); kazni zapadeti; naj si dasti roko, pa boti (!) odslej prijatelja (namreč stranki) i. t. d. (glej str. 59, 64, 68, 79 i. t. d.). Druga napaka, ki

prerašča spet našo pravoznanstveno knjištvo kakor smolnat slak, je nesrečni laški tožilnik, ki mu je pisatelj popolnoma podlegel: »da se je jemalo v zapisnik tudi spise« (str. 38), »sodbá tujih sodišč se ni respektiralo« (str. 40), »tri postati se izroči gorniku« (str. 46), »da se tožencane sme spraviti ob vse« (str. 49) i. t. d. in celó: »ako se jih zaloti, mora se jih« (str. 79), torej popolnoma po vzorcu »išče se Uršo Plut«. Zahteva časa je pač tudi ta, da nobena znanstvena razprava ne zavira razvoja znanstvenega jezika, nikakor pa ne smemo brez ugovora sprejemati prekrškov glavnih slovničnih naukov. Dolžnost je, da to omenim, čeprav pisateljevih stvarnih zaslug skoraj prehvaliti ne morem. Teh zaslug jezikovna kritika čisto nič ne zmanjšuje. Toda mnogo bolj ko pri kaki drugi objavi bi bilo pri tej knjigi želeti, da bi bilo tudi na to plat vse v redu, pa da bi mogel kritik reči: omne tulit punctum.

Pregled tujih zakonodaj.

„Sbírka zákonů a nařizení státu československého“ v l. 1923. Nemože je na kratko očrtati vsebino bodisi le najvažnejših zakonov in naredb, izišlih v Češkoslovaški republiki l. 1923., celo sami naslovi bi preseglji prostor, ki ga je »Pravnik« določil za take preglede. Zato navajamo samo one zakone in naredbe, ki kažejo glavne smeri zakonodavstva ali so posebno zanimivi za nas, često pač zlasti v tem pogledu, da kažejo, česa še nimamo, česa nam še treba. Splošno bi omenil, da se češkoslovaški zakoni in naredbe skrbno ozirajo na posebno pravno stanje na Slovaškem in v Podkarpatski Rusiji.*)

I. Mednarodno pravo. Češkoslovaška je krepko nadaljevala pot, po kateri ureja svoje mednarodne trgovinske, prometne in pravne prilike. To svedočijo številne trgovinske pogodbe, deloma definitivne, deloma začasne. Dalje pogodbi z Nemčijo o dvojnem obdačenju 118, (obsega tudi določbe o pravni zaščiti in o pravni pomoči v davčnih stvareh) in o preprečevanju dvojnega obdačenja z davščinami v primeru smrti 119. Akta 222 o plovstvu po Labi, Pogodba 230 z Nemčijo o izročevanju in o drugi pravni pomoči v kazenskih stvareh.

*) Številke brez pristavka pomenijo tekoče številke zakonov in naredb v Sbirki, zakonom in naredbam iz prejšnjih let je pristavljena letnica.